

HERNÁDI GYULA: AZ ERŐD

„...A fikciót mindig konkrét elemekkel kell valószínűsíteni.” Ezt a regény egyik szereplője mondja, de alaposan megtanulta az író is. Talán a művészetek egyetemes törvényeiből. Pl. Salvador Dali vásznain a meglágyult órák, az egymást marcangoló testrészek aprólékos naturalizmusa csak jobban kiemeli a teljes látvány döbbenetes képtelenségét. De az is lehet, hogy a *Sirokkó*-t ért bírálatokból tanulta meg. Vagy nem is tanulta, csak felfrissítette egykori tudását. Mindegy. Az *erőd* a cselekmény minden fázisában érthető, szórakoztató olvasmány. Ez a jellegét az író néhol (főleg a regény elején) mesterségesen is erősítgeti. Az első oldalakon két hős cseveg egy sportkocsiban, közben elmondanak néhány, Örkény egypercesei közé kíváncskodó ragyogó történetet, amelyeknek semmi köze az egészhez. A hősök jellemét ugyan árnyalják, de feleslegesen, mert őket a 32. oldalon halálos autóbaleset éri. Nem hagynak hátra csak pár oldal használható információt és egy feltételezhető gyilkosság rejtélyét, amelyet egy darabig fölösleges információballasztként tovább cipelgetünk, később nem érünk rá, és megfeledezünk róla.

A 36-ik oldaltól azután egyszerűsebb, ökonomikusabb a cselekmény. A tehetetlenségre kárhódított humanisztikus törekvések korában — általános leszerelés híján — jólesik egy abszolút humanizált háborúról olvasni, ahol az esélyek teljesen kiegyenlítettek, az erődöt a támadó szeme láttára építik fel műanyagból, sorsolás dönti el, hogy ki a támadó, a falban golyóáteresztő rétegek csökkentik a védők előnyét, a hadifoglyokra érvényes a genfi konvenció. És mindez csak 48 óráig tart. Egy-két halott ugyan előfordul, de szó sem lehet áldozatról.

Az egyik fél magas fizetésért háborúzik. Az afrikai és ázsiai helyi háborúk zsoldosaiból válogatták őket. Esetleges haláluk tehát csak a bérükbe belekalkulált üzemi baleset. Eddigi cselekedeteik, elveik sem adnak okot túlzott szentimentalizmusra. „*Rendes körülmények között nem ejtünk foglyot, de ha mégis, akkor darabokat vágnak ki belőle...*” — A másik sereg harcosai viszont jelentős összegeket fizettek, hogy részt vehessenek az akcióban. Ez a háború csak a kiváltságos osztály tagjai számára megvásárolható különleges szolgáltatás.

De hát kít érdekel Vietnam, Közel-Kelet, Afrika, Dél-Amerika gerillaháborúinak komor árnyékában, hogy néhány unatkozó gazdag kinyájában mire költi a pénzét? Nem is erről van szó. A hősök társadalmi hovatartozása — a regény vizsgálatához szóba jöhető szempontok többsége szerint — lényegtelen. Az *erőd* a háborúnak egyfajta meglehetősen steril modellje. Korunk valóságának részlelemeiből épült fel, egészében irreális, még akkor is, ha netán egy merész üzletember megvásárolná Hernáditól a szabadalmat. A modellalkotásnak ez a módszere szerencsésebbnek látszik, mint amikor valóságos történelmi eseményt, folyamatot vagy akár valóságnak tűnő történetet absztrahál az író modellé. Ezúttal biztos elkerüli a procedúrát, amelynek keretében állandóan olyasmiket kérnek számon az alkotótól, amit esze ágában sem volt ábrázolni (lásd a *Fényes szelek* vitát).

Ez a modell kitűnően alkalmas néhány, a háborúval kapcsolatos mellékes, de nem mellőzhető kérdés vizsgálatára. Először is a kényszerítő (külső vagy belső) körülményeken túl miért akar valaki háborúba menni? Van, akinek már vérebe rögződött az intézményes gyilkolás, mint a Vietnamban szolgált egykori zöldsapkásnak; van, aki megszökött egykor a háború elől, és most így akarja önmaga előtt utólag rekompenzálni a tettét; van, aki, mivel apjától csak pénzt kap, de feladatot nem, unatkozik. Van, aki hatalmi mániáit akarja a végtelenségig növelni. Pl. a

csapat első vezére csak azért változtatja meg utolsó pillanatban a támadási tervet, mert parancsára minél többen hoznak értelmetlen áldozatot, annál hatalmasabbnak érzi magát. Az öngyilkos terv meghiúsítóit agyonlövi, és új rohamra parancsolja a többieket, míg őt lövi agyon előző éjszakai alkalmi szeretője.

A mesterségesen hozott halál árnyékában a jellemek kifordulnak, elrejtett részeikbe engednek bepillantást. A nők pl. többnyire perverz ösztöneiket jöttek kiélni. Gátlásaik már nincsenek — nem tudnak mit levetni. A mechanikusan végzett szeretkezések nem jelentenek számukra izgalmat. Ebben a kalandban az egyik fő vonzóerő, hogy a zsoldosok megerőszkolják a fogoly nőket. Egyesek kéjes borzalommal gondolnak erre, mások gyanakvással — hátha csak ígéretik. (Az erőszakból valóban nem lesz semmi, de ez nem a zsoldosokon múlik. Nem lehet megerőszkolni azt, aki maga is nagyon akarja.)

A bemutatkozáskor még kezét csókoltak a nőknek, és kezét ráztak a férfiak. A harc közben már kíméletlenül pusztítják egymást, és vallatáskor sem válogatnak az eszközökben. Ez automatikusan következik az ellenséggé válás tényéből. A háború azonban totálisan megváltoztatja az emberi kapcsolatokat. A támadók hét halottjukból hármat maguk öltek meg, és nem sokon múlt, hogy csak annyit. Árnyalati véleménykülönbségekért szegeztek egymásnak géppisztolyt. A háború nem megvalósulásának egyes formáiban, hanem lényegében antihumánus. Ez a konklúzió nem túl meglepő, legfeljebb igaz. Mindenesetne a könyv sokkal kevesebbet érne, ha nem látnánk, hogy a sport és üzletszerű gyilkolás modellje milyen problémamentesen elfér a polgári világ keretei közt; másrészt hogyan töri össze a valóság mégis a modellt.

Az erőd az egykori görög erődrendszer, a Metaxas-vonal megmaradt elemei között épült. A fasizálódott görög rezsimnek nem tetszik ez az üzlet. Senki se parodizálja a szent erőszakot, és átlátszó propagandából se hangozzanak el háborúellenes eszmefuttatások! Főként pedig ilyen bárgyú és öncélú játszadozásra ne vonják el a legkvalifikáltabb munkaerőt!

Az üzletet bezárják. A vendégek hazamennek, a zsoldosok megkezdik az újonnan megszervezett görög terrorkülönítmények kiképzését. A valóságos gépezet összetörte a modellt — pontosan megjelölve kettőjük viszonyát és arányait. Ezen a ponton válik jelentős és ugyanakkor aktuális művé ez a könyv. A kor eddig csak a részletekben volt jelen, most megkapja az archimédeszi pontot, és visszamenőleg ki-mozgatja a nyugvópontonra került értékrendeket. És ezzel a könyv tulajdonképp sok mindenben megfelel a vele szemben támasztott realista követelményeknek is. (*Szép-irodalmi Könyvkiadó, 1971.*)

RIGÓ BÉLA

MAROSI GYULA: A HÉTSZÁZADIK NAPON

Marosi legalább annyira tud írni, mint ahogy az utóbbi két évtized prózaíró-hullámainak tagjai tudtak írni, indulásukkor. A *kötelező esti séta* például nyugodtan szerepelhetett volna Kamondy fiatalkori kis remeke, A párna mellett, a *Fehér lesz minden, hófehér* Szakonyi korábbi novellái közé is beosztható: *Az egyezkedő* vagy *A hétszázadik napon* Baráth Lajos régebbi témáira, helyszíneire is emlékeztet. De Marosi ezenkívül tud még valamit: azt a különbségtevést, amelyet elődei saját bőrükön tapasztaltak, és amelyet pályájuk figyelmeztető törésvonala reprezentál az ifjabb pályatársak okulására. Az a valóság, amelynek egy-egy megjelenési formáját követve, hozzá elkötelezett hittel kapcsolódtak ez elődök, változáson, alakuláson ment át — nemcsak évtizedek, de sokszor évek alatt is. A régebbi szavak, gesztusok, korábbi életmódbeli normák meghaladottá váltak. Így azután a valóság korábbi formája és az új életmódban felnőtté váló, abban berendezkedő író tudata között vég-